

Szegfű László

Gondolatok a helytörténészek képzéséről

Azt hiszem, ennél az ünnepélyes eseménynél jobb alkalmat keresve sem találhatnék annak bejelentésére, hogy kiváló elődünk, Eperjessy Kálmán tanár úr, akinek ma üljük születése századik évnapját, milyen elképzeléseket, terveket ébresztett e megemlékezésre készülve tanszéki kollektívánkban.

A történettudomány – mint köztudott – idő és tér alapján különíthető el résztudományokra. Az időt, mint tudományunk legalapvetőbb periodizációs rendszerező elvét, most nem érintve, csupán a tér meghatározó szerepére térnék ki. Teszem ezt pedig azért, hogy érzékeltessem azt a nem kis űrt, amely oktatási rendszerünkben fellelhető, s amelynek betöltéséhez szerény tehetségünk szerint hozzá szeretnénk járulni, ha többel nem lehet, hát a figyelem felkeltésével, ha lehetséges, az érdemi munka megkezdésével is.

A történelem tér szerint elkülöníthető résztudományai az egyetemes (vagy világ-), a honi és a helytörténet. Bár nem lenne szabad ennek így lennie, mégis való, hogy e felosztás egyben értékrendet is kifejez. Ha szertenézünk e hazában, láthatjuk, hogy minden felsőoktatási intézményben, ahol a tudományos diszciplínák között a történelem is előfordul, ott vannak a világtörténet és a honi – esetünkben magyar – történet művelésére szervezett tanszékek, de sehol nem található a regionális vagy a helytörténet kutatását és oktatását célul kitűző szervezeti egységet.

Természetesen a helytörténet – kissé a perifériára szorítva – kisebb-nagyobb óraszámokban, egy-két szemeszteren át, kötelező vagy választható jelleggel felbukkan valamennyi említett intézményben, de ennél többre sehol nem futja. Pedig a probléma nem mai keletű, már évszázada felhívta *Tagányi Károly* a figyelmet arra, hogy a Pesty–Frankl féle tervvel szemben (amely gyakorlatilag a területi történeti tudományok minden terén alaposan kiképzett – csak elméletileg létező – polihisztorokkal kívánta műveltetni) olyan szakember-gárdát kell kinevelni, amely módszer-tanilag felkészült, előképzettsége alapján kapcsolatteremtésre képes a régészekkel, levéltárosokkal, muzeológusokkal és minden más (földrajz, néprajz, zenetudomány nyelv- és irodalomtudomány stb.), a helytörténet írásánál nélkülözhetetlen szakterület szakembereivel, fel tudja ezek kutatásainak eredményét használni műve készítése során, nem esik az országos történet helyi illusztrálásának csapdájába, de a kutatói aprómunka elvégzésével, a helyi sajátosságok kimutatásával hozzájárul népünk történetének jobb megértéséhez. Nagyon pontosan körvonalazta a helytörténet művelőinek feladatát *Mályusz Elemér*, aki kénytelen volt megállapítani, hogy a hazai „monográfiákat, túlnyomórészt, módszeres iskolázottságon keresztül nem ment, vidéken élő autodidakta történetkedvelők írták”. Nem akarom megismételni azokat a gondolatokat, amelyeket ő gondosan felsorol – erre időm és terem sincsen –, de annyit

mindenképp hozzá kell fűznom, hogy véleményem szerint ez a „módszeres iskolázás” a mai napig jámbor óhaj maradt. Pedig ma már mindenki világosan látja – Benda Kálmántól Kosáry Domokosig, Kristó Gyulától Szakály Ferencig, Glatz Ferenctől Lzsák Lajosig (és felsorolhatnám név szerint az egész történezes társadalmat akár), amit már Mályusz felvetett: „a történetírás magas fejlettségét nem kis mértékben a módszeresen dolgozó részletkutatásoknak köszönheti”. Helytörténezeseket kell tehát képeznünk ápolva Mályusz Elemér, Eperjessy Kálmán, Szántó Imre és mások szellemi végrendeletét.

Sokan azzal hárítják el ezt a gondolatot, hogy elég csupán jó történezeseket képeznünk, mert nincs külön metodikája a világ- és hazai és a helytörténet kutatásának. A jó történezes ott, ahová a sors szeszélye sodorja, megtalálja a maga feladatkerét, s ha abban elmélyülten dolgozik, végül jelentős sikereket könyvelhet el. Nem vitatva a tétel elméleti igazát, jegyzem meg, hogy a leggazdagabb államok sem képesek históriájuk legapróbb részleteinek kutatására teljes körben szakkutatókat alkalmazni. A mi helyzetünkben pedig ez teljes képtelenségnek tűnik. Ezért gondoljuk, hogy a jövő történelemtanárait, akik eljutnak a nagyvárosoktól a legeldugottabb tanyás településig is, kell felvéteznünk olyan kutatás-módszertani és szakirói alapokkal, amelyek birtokában ezeken az elhanyagolt vagy figyelembe sem vett területeken is olyan érdemi „aprómunkát” végezhetnek a tudomány fellendítése érdekében, amelyek építőkövek lehetnek, ha még oly aprók is, történetünk szilárd és impozáns építményének megalkotásakor. Am az ilyen munkához nem elég az általános képzés, alapos módszertani felkészítés szükséges az oklevél olvasástól az anyakönyvek elemzéséig, az egyes események felderítésétől a statisztikus feldolgozásokig stb. De nyitottnak kell lennie az etnikai, viselettörténeti, népnyelvi, folklór stb. jelenségekre is, azaz az élet egészére úgy, hogy ha maga nem is értoje a kutatási területnek, fel tudja hívni az ilyen jelenségekre a szakértők figyelmét. Ugyanakkor képes legyen szakszerűen megfogalmazni kutatásait, eredményei mellé felsorakoztatni a rokon tudományok és gyűjtések konzekvenciáit is a megfelelő apparátussal esetleg adattárral is.

Hosszan lehetne még taglalni, hogy voltaképpen mi mindent kellene az e feladatok végzésére vállalkozó hallgatók „fejébe tölteni”, de nem e hozzászólás hivatott a részletezésre. Annyit kívánok csupán elmondani: tervezzük egy két éves „helytörténezes” képzés, (úgynevezett) „minor szak” beindítását úgy, hogy a végzős hallgató „történezes-helytörténezes” diplomát kapjon. A képzés posztgraduális jellegű lenne, tehát a történelem szakot éppen végző hallgatóink felvevén azt további két éven át, nappali tagozatos hallgatóként heti 20-25 órában – végző összesítésben mintegy 1000-1100 órában – készülnének fel a helytörténet kutatására, eredményeik formába öntésére és oktatására is (hiszen az új tantervek a lokális történet számára is jelentős órakeretet biztosítanak). E szak hálótervének elkészítése, tantárgyainak összeválogatása, rendszerezése a közreműködésben számba vehető intézményekkel (levéltár, múzeum, könyvtárak stb.) folyó tárgyalás, majd a főhatósági engedélyek és támogatás megszerezése a közeli jövő feladata.

Természetesen nem zárkoznánk el a már végzett hallgatóink, tanár kollégáink továbbképzése elől sem. Mivel azonban e stúdium nagy és erősen koncentrált tananyagra épül, a levelező képzés jelenlegi formája helyett inkább a távoktatás módszerének bevezetésére gondolunk e képzési formában.

Távoli reményünk, de lehet, hogy az ún. „Szeged-Universitas” hullámverései nagyon is hamar lehetővé teszik, hogy erre a fent vázolt alapra építve életre hívjuk majd az ország első *Regionális és Helytörténeti Tanszékét*. Ha tervünk megvalósul, olyan méltó emléksokrot helyezhetünk el felülmúlhatatlan tanítónk és mesterünk, Eperjessy Kálmán professzor úr elé, amely soha el nem hervadva hirdeti emberi és tanári nagyságát.

Köszönöm szíves figyelmüket!

Tanítványai körében... 1932 (Eperjessy Kálmán az ülő tanárok között jobbról a második)